

SPRÍSTUPŇOVANIE FILMOVÉHO KULTÚRNEHO DEDIČSTVA NA SLOVENSKU

Film – synonymum kinematografie

PhDr. Anna Faklová
Slovenský filmový ústav, Bratislava
informatika@sfu.sk

INFORUM 2004: 10. konferencie o profesionálných informačných zdrojích
Praha, 25. – 27.5. 2004

Abstrakt: *Príspevok rozoberá základné otázky spracovania sprístupňovania filmového kultúrneho dedičstva v archíve Slovenského filmového ústavu a má dve časti teoretickú a praktickú. Opisuje súčasný stav a podmienky ochrany audiovizuálneho kultúrneho dedičstva prostredníctvom informačného systému SK CINEMA – špecifikácia, architektúra, štandardy. Druhá časť príspevku sa venuje praktickým aspektom budovania IS SK CINEMA. Jeho riešenie vychádza zo základných potrieb SFÚ a dostupných materiálov k spracovaniu a budovaniu informačných zdrojov. Výsledkom je osobitý model a metodika informačného systému pre budovanie vlastných informačných zdrojov, ako aj ich integráciu s existujúcimi informačnými zdrojmi pri ich sprístupňovaní v rámci jednotného používateľského rozhrania v prostredí www.*

Film, či jeho synonymum kinematografia, je veľmi populárny spoločenský, kultúrny, psychologický a ekonomický fenomén 21. storočia, ktorý sa zrodil na konci 19. storočia a postupne zaznamenal masové rozšírenie na celom svete.

Kinematografia ako každý druh ľudskej činnosti je sprevádzaná procesom vytvárania, sprostredkovania a využívania informačných prameňov ako prostriedkov na spoločenskú komunikáciu, ktorá v jednote obsahu a nosiča toho obsahu slúžia na vzájomnú výmenu údajov, poznatkov, myšlienok a skúseností najrozličnejšieho charakteru, tematiky a zamerania. Na základe jednotlivých procesov prebiehajúcich v oblasti kinematografie môžeme určiť výstupy realizovaných činností, t.j. jednotlivé produkty kinematografie. Základným produktom kinematografie je film ako hlavný dokument – proces umeleckej tvorby filmu, proces jeho technickej realizácie, proces propagácie filmu, proces budovania teoretickej nadstavby filmu, proces vytvárania informačného aparátu o filme. Vo vzťahu k jednotlivým etapám filmovej tvorby, cirkulácii a uloženia výsledkov pre potreby spoločnosti môžeme v každom z týchto procesov určiť rozličné typy dokumentov.

Film ako nový druh umenia minulého storočia sa odlišuje od klasických umení bezprostrednou závislosťou od techniky, a preto môžeme povedať, že má dve stránky technickú a umeleckú, ktoré sú navzájom zviazané.

Filmové kultúrne inštitúcie – filmové archívy

Ochranu filmových diel a odbornú starostlivosť zabezpečujú filmové kultúrne inštitúcie – filmové archívy. Každý filmový archív má mimoriadny význam z hľadiska zhromažďovania, uchovávanía, ochrany a šírenia diel národnej kinematografie, ktoré sú dokladom historického vývoja a tvorivých schopností daného národa. V spoločnosti vystupuje národný filmový archív ako správca jednej časti národného kultúrneho dedičstva, ktorou je umelecké a historické dedičstvo národnej filmovej tvorby. Jeho hlavnou úlohou je ochraňovať všetky archívne dokumenty vo svojom fonde – filmové a dokumentačné materiály - za účelom ich uchovania a sprístupnenia. Filmové archívnictvo sa vymedzuje ako zhromažďovanie filmov a príbuzného materiálu za účelom ochrany a zabezpečenia stáleho prístupu k archivovaným zbierkam pre výskum, niekoľkonásobné využitie a znovupremietnutie. V kultúrnom kontexte je filmové archívnictvo ponímané ako veľmi dôležitá súčasť národného dedičstva.

Medzinárodná spolupráca pri ochrane kultúrneho dedičstva – FIAF

Medzinárodnú spoluprácu pri ochrane filmového kultúrneho dedičstva zastrešuje FIAF – Medzinárodná federácia filmových archívov. Táto bola založená v roku 1938 v Paríži. V súčasnosti sídli v Bruseli a pracuje pod záštitou UNESCO.

FIAF združuje filmové inštitúcie, ktoré sa v každej krajine venujú výskumu a konzervácii filmov vo význame: kultúrne dedičstvo a historické dokumenty.

FIAF ako medzinárodné združenie vedúcich svetových filmových archívov od začiatku zabezpečuje dôkladnú ochranu a sprístupňovanie „pohyblivých obrázkov“. V súčasnosti sa viac ako 100 archívov (filmových a televíznych) v 63 krajinách sveta zaoberá zhromažďovaním, obnovovaním a sprístupňovaním filmov a dokumentačných materiálov, ktoré sa od seba odlišujú typmi zbierok, formami vzťahov k iným národným inštitúciám, finančným zabezpečením, formami dostupných zdrojov a rozličnými interpretáciami cieľov filmového archívnictva. Praktická činnosť FIAF je realizovaná prostredníctvom komisií (komisia prezervačná, katalogizačná, dokumentačná, autorsko-právna, pre prístup a šírenie filmových diel). Členmi týchto komisií sú odborníci z členských archívov, ktorí v predstihu riešia úlohy filmového archívnictva, spracovávajú základné poznatky a medzinárodné odporúčania o problémoch, s ktorými sa každý filmový archív stretáva vo svojej činnosti.

Slovenský filmový ústav – filmový archív SR

Slovenský filmový ústav pôsobí na Slovensku 40 rokov a jeho poslaním je spracovanie, ochrana a sprístupňovanie kultúrneho dedičstva slovenskej kinematografie. Okrem jeho prvoradej úlohy - archivácie a ochrany slovenského filmového kultúrneho dedičstva - ako archív osobitného významu v súčasnosti spravuje 357 celovečerných a 3146 krátkych hraných, dokumentárnych, animovaných a experimentálnych filmov, 295 unikátnych historických dokumentov, 4495 spravodajských filmov (napr. Nástup, Týždeň vo filme, Svet vo filme, Československý filmový týždenník), zahŕňa najmä tvorbu zbierkových fondov dokumentov listinnej a fotografickej povahy, vydávanie odbornej filmovej literatúry

a periodík, poskytovanie informácií o slovenskom kinematografickom prostredí. Strednodobou prioritou SFÚ je v súčasnosti tvorba špecializovaného informačného systému SK CINEMA. Slovenský filmový ústav je aktívnym členom FIAFU od roku 2001.

SK CINEMA – slovenský špecializovaný informačný systém o filme a kinematografii

V záujme komplexného a systémového spracovania, sprístupňovania a výmeny filmografických informácií (aj v medzinárodnom kontexte) prostredníctvom globálnych sietí, SFÚ vypracoval v roku 2001 projekt integrovaného automatizovaného audiovizuálneho systému s názvom SK CINEMA. Cieľom tohoto projektu, ktorého realizácia je plánovaná na roky 2001 – 2010, je zabezpečiť zber, spracovanie, uchovávanie a prezentáciu filmografických informácií v elektronickej podobe. Už v procese prípravy tohoto projektu bol kladený veľký dôraz na dodržiavanie platných unifikovaných metód a postupov pri spracovaní archívnych materiálov v súlade s existujúcimi medzinárodnými normami a odporúčaniami (AACR 2 , UNIMARC, ISBD, FIAF). V záverečnej fáze realizácie tohoto projektu bude informačný systém SK CINEMA zabezpečovať vzájomné viacnásobné a viacrozmerné prepojenie všetkých typov informácií, používaných pracovníkmi jednotlivých oddelení SFÚ. Celková organizácia a fungovanie filmového archívu, ako aj sprístupnenie archívnych audiovizuálnych dokumentov a informácií, súvisiacich s filmom, závisí od systému orientácie vo fondoch a zbierkach. Informačný systém pre kinematografiu bude obsahovať komplexné informácie o každom filmovom diele uchovávanom v archíve, filmografické údaje, odkazy na písomné pramene k dielu, bibliografický súpis článkov, ktoré sa venovali danému filmu, odkazy na zbierky dokumentácie a zároveň multimediálne aplikácie, ako sú zdigitalizované fotografie, plagáty a videosekvencie z filmov. Spracovaním všetkých informácií o národnej a kinematografickej tvorbe do elektronickej podoby sa dosiahne prezentácia filmového kultúrneho dedičstva a medzinárodná výmena filmografických informácií v elektronickej podobe. Pre realizáciu bol vo verejnej súťaži vybraný softvér informačného systému Advanced Rapid Library od domáceho producenta Cosmotron Slovakia. Dôležitú úlohu pri rozhodovaní o výbere tohto IS zohrala otvorenosť, flexibilita, modularita a miera integrity tohto IS. Vysoká miera otvorenosti ARL umožnila pri jeho implementácii dodefinovanie vlastných dátových štruktúr ako aj možnosť jednoduchým spôsobom pridávať selekčné kritériá a definovať si vlastné zobrazovacie formáty pre používateľov z radov zamestnancov SFÚ ako aj verejnosti. Veľkým prínosom pre úspešný štart projektu bola tiež ústretovosť firmy Cosmotron pri spracovávaní metodiky popisu netradičných typov dokumentov (neknížnych) v súlade s medzinárodne platnými štandardami, normami a pravidlami.

Advanced Rapid Library predstavuje otvorený, nezávislý a prakticky bezlimitný informačný systém typu klient-server s viacvrstvovou architektúrou. Systém **Advanced Rapid Library** je určený rovnako pre informačné centrá, knižnice, ako aj múzeá, galérie, archívy, či iné pamäťové inštitúcie, pričom rovnako rešpektuje požiadavky pracovníkov ako aj ich používateľov, a to všetko v súlade s novým informačným prostredím a využitím možností modernej výpočtovej a telekomunikačnej techniky. Jadro tohoto informačného systému v sebe predstavuje integráciu Internetu, protokolu Z39.50 a www rozhrania. Advanced Rapid Library je

modulárny systém. Všetky jeho moduly sú vzájomne prepojené a spolu s jadrom systému vytvárajú jeden komplexný celok.

V rámci IS SK CINEMA, ktorého jadro tvorí databáza filmov spolu s bibliografickou databázou podporovanou databázami autorít, boli vyprofilované viaceré poddatabázy, ako sú napr. databáza hercov a tvorcov, databáza festivalov a ich organizátorov, databáza filmových ocenení, databáza interiérov a exteriérov a mnohé ďalšie. Rozsah a spôsob napĺňania týchto databáz je definovaný v súlade s už spomenutými štandardami. Všetky údaje zachytené v databázach je možné vzájomne viacnásobne a viacrozmerne previazať, čím sa vytvára priestor pre poskytovanie komplexných informácií na základe akéhokolvek čiastkového údaja.

Dôsledné dodržiavanie štandardov pri spracovaní a sprístupňovaní filmografických informácií a materiálov zaraďuje SFÚ v Bratislave na popredné miesto spomedzi filmových archívov krajín „V4“.

V súčasnosti sú v rámci tohto projektu spracované databázy napojené na slovenský hraný film a usilovne sa pracuje na spracovaní a naplnení databáz dokumentárneho filmu

Spracovaním všetkých informácií o národnej a kinematografickej tvorbe do elektronickej podoby sa dosiahne prezentácia filmového kultúrneho dedičstva ako aj výmena filmografických informácií v elektronickom prostredí na medzinárodnej úrovni.

Kultúrne dedičstvo a informačná spoločnosť

V súčasnom svete na prahu 21. storočia pozorujeme transformáciu od priemyselnej spoločnosti k informačnej spoločnosti. Dynamický proces naštartoval základné zmeny vo všetkých oblastiach ľudského života – šírenie vedomostí, sociálna interakcia, ekonomika, riadenie podnikov, politika, médiá, vzdelávanie, zdravie, voľný čas, zábava. Vývoj informačnej spoločnosti prebieha veľkou rýchlosťou za pomoci telekomunikácií, multimédií a informačných technológií. Informačná spoločnosť pri deklarovaní vízie informačnej spoločnosti uvádza orientáciu na ľudí. Každý človek by mal mať možnosť šíriť, využívať a prijímať vedomosti a informácie. Vo výzve informačnej spoločnosti sa uvádza „zachovanie kultúrnej identity a kultúrnej diverzity v informačnej spoločnosti.“

V aktivitách a cieľoch do roku 2015 sa uvádza plán aktivít poskytnúť otvorenú platformu a vybaviť informačno-komunikačnými technológiami všetky univerzity, školy výskumné centrá, knižnice, múzeá, galérie, archívy, nemocnice a vytvoriť v nich komunitné prístupové body.

Kultúrne dedičstvo ktoré sa sústreďuje v pamäťových inštitúciách ako sú múzeá, galérie, archívy, knižnice, ktoré prostredníctvom spracovaných databáz a www rozhranie sprístupňuje kultúrne dedičstvo laickej i odbornej verejnosti doma i vo svete.

REGISTRE KULTÚRNEHO DEDIČSTVA – Pamäť sveta (UNESCO) a Register kultúry SR (MK SR)

Pamäť sveta UNESCO

V roku 1992 medzinárodná organizácia UNESCO vyhlásila celosvetový projekt pod názvom Pamäť sveta, ktorého hlavným zámerom je zaviesť kvalitatívne nový prístup k evidencii, ochrane, rekonštrukcii a spracovaniu ohrozeného svetového dokumentárneho dedičstva, ktorého súčasťou je filmové dedičstvo a zabezpečiť optimálne podmienky na jeho uchovanie .

UNESCO sa rozhodlo v rámci osláv storočnice kinematografie zozbierať a publikovať zoznam približne 15 filmov z každej členskej krajiny. Výber bol ponechaný výlučne na rozhodnutí tej ktorej krajiny. Register ako časť programu Pamäť sveta je prvým, ktorý sa

zozbiera a publikoval v roku 1995 pod názvom Memory of the World : Nationale cinematic heritage /Pamäť sveta: Národné kinematografické dedičstvo/. Slovensko ako člen UNESCO tiež prispelo k vytvoreniu Registra významných národných filmov ako časti programu Pamäť sveta. Tvoria ho filmy uvedené v nasledujúcej tabuľke:

Názov filmu	Rok vzniku	režisér
Balada o siedmich obesených	1968 TV	M. Hollý
Boxer a smrť	1962	
Jánošík	1921	J. Siakel'
Kristove roky	1967	J. Jakubisko
Krotká	1968 TV	S. Barabáš
Ľalie poľné	1968 TV	E. Havetta
Obrazy starého sveta	1972	
Ľalie poľné	1968 TV	D. Hanák
Obrazy starého sveta	1972	E. Havetta
		D. Hanák
Obrazy starého sveta	1972	D. Hanák
Odchádza človek	1968 KF	M. Slivka
Organ	1964	Š.Uher
Pásla kone na betóne	1982	Š. Uher
Pieseň o sivom holubovi	1961	S.Barabáš
Ružové sny	1976	D. Hanák
Signum Laudis	1980	M.Hollý
Slávnosť v botanickej záhrade	1969	E. Havetta
Slnko v sieti	1962	Š.Uher
Tisícročná včela	1983	J. Jakubisko
322	1969	Š. Uher
Vlčie diery	1948	P. Bielik
Všetko, čo mám rád	1992	M. Šulík
Vtáčkovia, siroty a blázni	1969	J.Jakubisko
Za slobodu	1945KF	P.Bielik
Zbehovia a pútnici	1968	J. Jakubisko
Zem spieva	1953	K.Plicka
TV – televízny film, KF- krátky film		

Register kultúry SR

V roku 2003 bol zo strany MK SR vytvorený projekt Štátneho informačného systému s nadrezortnou pôsobnosťou pod názvom „Register kultúry SR“. Projekt sa zameriava na

postavenie a úlohy pamäťových inštitúcií (knihnice, múzeá, galérie a archívy), ktoré vďaka využívaniu najnovších informačných a komunikačných technológií umožňujúcich digitalizáciu ich obsahu – Národného kultúrneho dedičstva, môžu významne prispieť k digitálnej prezentácii na internete a súčasne môžu poskytnúť aj nové informačné služby pre občana prostredníctvom internetu.

Projekt Register kultúry SR má ambíciu vytvoriť národnú sieť kultúrnych inštitúcií, ktoré sú nositeľmi národného kultúrneho dedičstva a kultúrnych aktivít. Jeho súčasťou sú distribuované databázy prevádzkované centrálnymi kultúrnymi inštitúciami v zmysle zákona o štátnom informačnom systéme. Vybudovanie internetového portálu Registra kultúry SR má nielen prostredníctvom jediného kontaktného bodu umožniť prezentáciu digitálneho obsahu bez ohľadu na jeho lokalizáciu v rámci siete, ale tiež poskytovať informácie o úspešných projektoch, ich realizátoroch, sprievodných aktivitách a súvisiacich dokumentoch.

Napísala: PhDr. Anna Faklová, ©

Bratislava, 14. 4. 2004

Použité skratky:

SFÚ – Slovenský filmový ústav

IS – informačný systém

IS SK CINEMA – názov informačného systému slovenskej kinematografie

MK SR – Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky

UNESCO – Organizácia OSN pre vzdelávanie, vedu a kultúru

FIAF – Medzinárodná asociácia filmových archívov

Použitá literatúra:

1. Faklová, Anna: SK CINEMA – Integrovaný automatizovaný audiovizuálny systém. Bratislava, Slovenský filmový ústav 2001. 24 s.
2. Tomášová, K.: Moderné metódy spracovania dokumentov z oblasti kinematografie. Bratislava, FFUK 1999. 109 s.
3. Interné materiály Slovenského filmového ústavu.
4. FIAF – stanovy. Brusel 1999, 20 s.
5. Beláňová, Viera: Register kulúry SR. Interný materiál MK SR 2004
6. www.cosmotron.cz